

Zonguldak Amele Birliğinin Sosyal Güvenlik Kurumlarında Öncü Rolü ve Bugünkü Durumuna İlişkin Bir İnceleme

Berna Hızarcı Beşer^a, Firdevs Altıntaş^b

^a Dumlupınar University, Türkiye, berna.beser@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2957-5030>

^b Free Researcher, Türkiye, firdevsaaltintas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3365-4268>

A Review of the Pioneering Role of Zonguldak Labor Union in Social Security Institutions and Its Current Situation

ARTICLE INFO

Research Article

2024, Vol. 6(1), 15-31

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 24.12.2023

Revised: 23.01.2024

Accepted: 31.01.2024

Available Online: 08.02.2024

JEL Code: J82, J81

Keywords: Labor Union, Social Security Institution, Zonguldak Province

Anahtar Kelimeler: Amele Birliği, Sosyal Güvenlik Kurumu, Zonguldak İli

Abstract

Labor Union; It was established in 1923 as Turkey's first social security institution in order to regulate the working conditions of Zonguldak Ereğli Coal Basin mine workers and protect their rights. The Labor Union, which first started its activities with the aim of providing social security to mine workers in the period when there were no social security institutions, has played a leading role since its establishment. However, as social security systems started to form in our country and met the social security needs of loyal members, the scope of the Labor Union remained limited. Today, the Labor Union provides social assistance to its members as the Savings and Aid Fund.

*Zonguldak Amele Birliği'nin Sosyal Güvenlik Kurumlarında Öncü Rolü ve Bugünkü Durumuna İlişkin Bir İnceleme**

Öz

Amele Birliği; Zonguldak Ereğli Kömür Havzası maden işçilerinin çalışma koşullarını düzenlemek ve haklarını korumak amacıyla 1923 yılında Türkiye'nin ilk sosyal güvenlik kuruluşu olarak faaliyete başlamıştır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının olmadığı dönemde ilk olarak maden işçilerine sosyal güvenlik sağlama amacıyla faaliyetine başlayan Amele Birliği kurulduğu dönemden günümüze öncü bir rol üstlenmiştir. Ancak süreç içerisinde, ülkemizde sosyal güvenlik sistemlerinin oluşmaya başlayıp sandığın üyelerinin sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamasıyla Amele Birliği'nin kapsamı sınırlı kalmıştır. Günümüzde Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı olarak üyelerine sosyal yardım sağlamaktadır.

To cite this document: Hızarcı Beşer, B. & Altıntaş, F. (2024). A Review of the Pioneering Role of Zonguldak Labor Union in Social Security Institutions and Its Current Situation. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(1), 15-31. doi:10.47103/bilturk.1409233.

*Bu çalışma Doç. Dr. Berna Hızarcı Beşer danışmanlığında Firdevs Altıntaş tarafından hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

1. Giriş

Sanayileşmenin ve teknolojik ilerlemenin etkisiyle devletlerin de düzenin işleyişine göre ekonomideki yeri ve ağırlıkları değişim göstermektedir. Refah devleti anlayışının benimsendiği 1950 yıllardan günümüze devletin rol ve fonksiyonları değişme göstermiş olup günümüzde çoğu ülkede neoliberal politikalar uygulanmaktadır. Devlet anlayışının değişmesiyle birlikte sosyal güvenlik kurumlarında devletin ağırlığının giderek azalıp yerine özel sigorta güvenlik kuruluşlarına geçilme yönünde adımlar atılsa da halen önemli düzeyde devletin etkinliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kömür madeniyle öne çıkan Zonguldak ili; Cumhuriyet döneminin de ilk vilayeti olup birçok ilden şehre göçlerin olduğu değerli bir konumdur. Amele Birliği'nin tarihi ve öncü sosyal güvenlik kurumu olması dikkate alındığında bu konunun yeterince literatürde yer tutmadığı görülmektedir. 1848 tarihinde Zonguldak Ereğli Kömür Havzasında kömür üretiminin başladığı görülmektedir. Maden işçileri o yıllarda düşük ücretlerle, yetersiz önlemlerle ve son derece ağır çalışma ve yaşama koşullarında çalışmak zorunda kalmışlardır. Osmanlı Dönemi'nde maden işçisinin kötü çalışma ve yaşama şekline 1867 Dilaver Paşa Nizamnamesi ile düzenleme getirilmeye çalışılmıştır. Çalışma koşullarını bir nebze olsa düzelteren bu nizamnamenin asıl çıkarılış amacı işçileri korumaktan çok havzada üretimi artırmaktır. Bu nizamname ile üretim artmış ancak alınan sosyal önlemler uygulanmamıştır.

Kurtuluş Savaşı devam ederken maden işçileriyle ilgili koruyucu önlemler sosyal ve insancıl düşünceler doğrultusunda mevzuatta oluşturulmaya başlanmıştır. Bu dönemde ilk olarak Ereğli Kömür Havzasında çalışan maden işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Çünkü havzada tehlikeli koşullarda zor şartlar altında çalışan çok sayıda işçi bulunmakta ve bu işçilerin çalışma koşulları oldukça kötü durumdaydı. Osmanlı Dönemi'nde bölgeye yönelik sınırlı sayıda çıkarılan Nizamnameler de yetersizdi. Hal böyle iken Havzada uygulanmak üzere maden işçisinin çalışma yaşamına yönelik sosyal güvenliklerinin sağlanması amacıyla 10 Eylül 1921 tarihli ve 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun Amele Birliği'nin yasal dayanağını oluşturmaktadır.

151 sayılı kanun sosyal güvenlik alanında önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu kanunun en önemli hükümlerinden biri de maden işçileri için İhtiyat ve Teavün Sandıklarının kurulması ve bu amaca yönelik bir yönetmelik çıkarılmasının öngörülmüş olmasıdır. Bunun sonucunda Amele Birliği, 151 sayılı kanunun 4.maddesine dayanılarak 22 Temmuz 1923 tarihinde 2608 sayılı Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandıkları Talimatnamesi uyarınca kurulmuştur.

Bu çalışmada Türkiye'nin enerji ihtiyacının büyük bir kısmını geçmişten günümüze karşılamış olan Zonguldak ilinin kömür işçilerinin çalışma koşulları ve haklarının karşılanmasının önemi ve öncü rol üstlenen Amele Birliği'nin yapısı ve yardımları tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Üretimi artırmak odaklı çıkarılan kanunlardan

ziyade işçilerin çalışma koşullarının düzelmesine yönelik adımların atıldığı görülmektedir.

2. Amele Birliği Kurulmadan Önce Ereğli Kömür Havzasında Çalışma Hayatı

Zonguldak bölgesinde kömürün bulunuşu 1829 tarihine rastlamaktadır. Yapılan araştırmalar, kömürün Ereğli'nin Kestanelik Köyü halkından Uzun Mehmet tarafından bulunduğunu belirlemiştir. İlk üretim Galatalı sarrafların oluşturdukları bir şirketin yönetiminde başlamıştır. Daha sonra kömür bölgesi ve üretimi yabancı kuruluşların eline geçmiştir. Kömür işletmeciliği uzun süre çok geri teknik ile çalışmış ve bu nedenle üretim hep düşük kalmıştır. Çalışma koşulları, son derece yetersiz ve kötü olmuştur (Talas, 1992: 80-81).

Kömürün bulunduğu 1829 tarihinden 1848 tarihine kadar geçen sürede havzada herhangi bir üretim yapılmamıştır. Havzada ilk üretim hareketlerine Abdülmecid'in 1848 tarihinde duyurduğu bir fermanla başladığını görülmektedir (Alpdündar, 1965:126-127). 1848 yılında işletmeye açılan Zonguldak kömür madenleri için 1848-1958 yıllarını kapsayan dönemde maden işçiliğini ve çalışma hayatını düzenlemeye yönelik bir mevzuat bulunmuyordu (Amele Birliği, 2023b).

Belirtilen dönemde, Zonguldak bölgesinde kömür madenlerinde üç tür işçi çalışmaktadır. Bunlardan ilki, kömür işçiliğini kendilerine meslek edinip sürekli olarak kömür ocakları bölgesinde yaşayanlardır. İkinci tür işçiler ise, çoğunlukla yakın illerden gelen değişmeli denilen işçilerdir. Bu işçiler yılın belirli zamanlarında, kömür madenlerinde çalıştıktan sonra kendi köylerine dönen ve beş altı aylık bir aradan sonra tekrar çalışmaya gelenlerdir. Üçüncü tür işçiler ise, kömür işçisi olmayan, kömür madenlerinde çalışmayı düşünmeyen ve geçici olarak çalışıp başka işler arayan işçilerdir (Talas, 1992: 81).

Havzada çalışma hayatını incelerken, madenlerin yönetiminden sorumlu devlet kurumlarına yönelik bir sınıflandırma yapılarak bu süreç ileriki kısımda ele alınmıştır.

2.1. Hazine-i Hassa İdaresi Dönemi (1848-1865)

Madenlerin devlet tarafından işletilmeye başlanması 1848 yılı olarak bilinmektedir. Hazine-i Hassa tarafından maden idaresi padişah himayesine alınmıştır (Güven, 2015: 1).

Bu dönemde kömür Hazine-i Hassa tarafından bazen de Hazine-i Hassa adına çeşitli yerli ve yabancı madenciler tarafından çıkarılmıştır. Bu dönemde Havzada ocakları işletmek için başlarda Karadağ ve Hırvatistan'dan taş ocağı ameleleri getirtilip çalıştırılmış daha sonrada civar halk önce ocakların nakliye işlerinde daha sonrada yavaş yavaş üretim işlerinde çalışarak madenciliğe alışmışlardır. Bu dönemde çalışma düzenini belirten özel mevzuata rastlanmamaktadır. Bu dönemde işçi her türlü sosyal ihtiyaçtan yoksun, düşük ücretlerle hastalık ve sefalet içinde

çalıştırılmakta iken çok nadiren işçinin ücreti ödendiği görülmektedir (Alpdündar, 1965: 128).

2.2. Bahriye Nezareti Dönemi (1865-1908)

Havzanın Hazine-i Hassa döneminde iyi idare edilememesi ve yeterli miktarda kömür çıkarılmamasından ve donanmanın kömürsüz kalmasından dolayı 1865 yılında Sultan Aziz'in kararıyla havzanın idaresi Hazine-i Hassa'dan alınıp Bahriye Nezareti'ne verilmiştir (Alpdündar, 1965: 128).

Bu dönem, zorunlu çalıştırmanın ve askeri yönetiminin havzada etkili olduğu bir dönemdir. Yapılan düzenlemeler ile havzada bulunan bütün işletmeler çıkardıkları kömürün tamamını Bahriye'ye satmak zorunda kalmışlardır (Bakioğlu, 2015: 128).

Kömür madenlerinin verimli çalışması ve maden işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla 1865'te yeni bir düzenleme hareketine adım atılmıştır. Yapılacak olan bu düzenleme için Bahriye Nezareti görevlendirilmiş ve işin başına Dilaver Paşa getirilmiştir. Dilaver Paşa göreve geldikten sonra kendi adı ile anılan nizamnameyi çıkarmıştır (Talas, 1992: 81). İşçilerle olan ilgili maddeleri ise çalışma süresi, ücretler, barınma, sağlık, cezalar ve fiyatlar gibi konularda hükümler getirmektedir (Varlık, 1981: 199).

1865 yılında Maden Nazırı olan Dilaver Paşa, kendi adıyla anılan Dilaver Paşa Nizamnamesi ile çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler getirmiş ve ocakların idaresinde bahriye subaylarını memur olarak görevlendirmiştir. Bu dönemde Hazine-i Hassa döneminde olduğu gibi Havzadan çıkarılan kömürün teslim edildiği yer tersanedir (Alpdündar, 1965: 129).

Zonguldak kömür madenleri için çıkartılan 1867 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi, havzada iş yaşamını düzenleyen ilk mevzuat olarak yerini almıştır (Amele Birliği, 2023b).

2.2.1. Dilaver Paşa Nizamnamesi

Ereğli kömür havzası için Padişahın isteği üzerine Maden Nazırı Dilaver Paşa, uzmanlardan oluşan bir komisyon ile 8 bölüm ve 100 maddeden oluşan bir nizamname hazırlamıştır (Özdemir, 1996: 192). Bu düzenleme havzada çalışma yaşamını düzenleyen ilk mevzuat olması sebebiyle önemlidir (Alpdündar, 1965: 129).

1867 yılında uygulanmaya başlanan Dilaver Paşa Nizamnamesi olarak bilinen "Ereğli Maden-i Hümayun İdaresinin Nizamnamesi" padişah onayından geçmediği için kanun hükmüne dönüşmemiş ve sadece havzada uygulanmıştır (Yüksel, 2017: 156). Nizamname temelde madenlerin üretim ve işletilmesine yönelik kurallar içerilmiş, çalışma koşulları ile ilgili kurallara dağınık bir şekilde yer vermiştir (Tokol, 2012: 6). Ereğli Kömür Havzası için çıkarılan bu nizamname, daha çok bölgede kömür çıkarılmasının düzenli bir şekilde yapılmasını amaçlayan hükümler içermektedir (Talas, 1992: 40).

Nizamnamede zorunlu çalışma sistemi kurulmuştur. Bu maddeye göre Ereğli Sancağı dâhilinde 14 kaza halkından yaşları 13-50 arası olan erkekler nüfus kayıtlarından tespit edilecek ve bu tespit edilenlerin arasından sakat olanlar ayrılıp geri kalanlar ise ücretli iş mükellefiyetine tabi tutularak ocağa gönderileceklerdir. Zorunlu çalışma yılda 6 aydır ve günlük 10'ar saatlik iki vardiya halinde düzenlenmiştir (Özdemir, 1996: 193).

İşçileri kazmacı, küfeci ve nakliyeci olarak üç gruba ayırmıştır (Varlık, 1981: 200). Küfeciyen (kömürü ocağın dışına taşıyan), kazmaciyen (kazmacı) ve diğer işçilerin aynı köyden çalışanlar olacak şekilde iki gruba ayrılarak, birinci grubun 12 gün çalıştıktan sonra, köydeki işlerini yapabilmesi için köylerine gideceğini ve gidenlerin yerine de ikinci grubun işin aksamaması için çalışan grup köylerine gitmeden ocağa gelerek iş başı yapmaları gerektiği görülmektedir (Yüksel, 2017: 165-166).

Nizamnamede kömür üretiminin aksamaması için birinci grubun ikinci grup gelmeden işi bırakamayacağı belirtilmiştir. Eğer ki işçiler çalışması gereken günde iş başına gelmemişlerse, işçiyi göndermeden sorumlu memur olan köy muhtarının hatasından bu durum kaynaklanıyorsa muhtar sorumlu tutulmuştur. Fakat bu gecikmeden bizzat işçi sorumluysa bu işçiler gelmedikleri gün için diğer grupla çalıştırılır veya idarenin belirlediği yerde ceza olarak ücretiyle 1 ya da 2 gün çalıştırılmıştır. Çalışma süresinde kaçan veya hasta olduğunu iddia eden işçi köye gönderilirken eğer ki sonradan hasta olmadığı anlaşılırsa iki katı çalıştırılırlar. Arkadaşını kaçırmaya teşvik eden işçilere de aynı ceza uygulanacağı nizamnameyle düzenlenmiştir (Özdemir, 1996: 193).

Küfecilerin çalışacağı ocakların Havza yönetimi tarafından belirlendiği kazmacıların çalışacağı ocakların ise ocak sahipleriyle anlaşarak istedikleri ocaklarda çalışabilecekleri nizamnamede yer almıştır (Varlık, 1981: 200). Ocaklarda çalışma zorunluluğu olmayan kazmacılar için birtakım özel hükümler bulunmaktadır. Kazmacılar için ücret tespit edilirken yetenekleri doğrultusunda bir değerlendirme yapılmakta ve en yüksek ücret veren madenci ile çalışabilmelerine imkân verilmektedir (Yiğiter, 2019: 216).

Maden ocakları tatil edilmezdi ve Müslüman ve Hristiyan işçilere ibadetlerini yapabilmeleri ve paskalya ve bayram günleri gezinmeleri için izin verilirdi (Alpdündar, 1965: 130) Müslüman işçilerin iki dini bayramda, Hristiyan işçilerin ise paskalya günlerinde tatil yapabilecekleri belirlenmiştir. Bunlara ek Müslüman işçilerin Cuma gününde en yakın mescide gidebilmeleri ve çalıştıkları yerde namaz kılabilme ile Hristiyanların Pazar günlerinde olan ayinden sonra işe başlayabilecekleri belirtilmiştir (Varlık, 1981: 200).

Nizamname ile ocaklarda çalışan işçilerin geceleri açıkta kalmamalarını sağlamak için işçi koşulları yaptırılması ve işçinin huzur ve rahatına önem verilmesi öngörülmüştür (Tokol, 2012: 6).

İşçiyi çalıştırmayan veya ocakta işsiz bekleten madenci, bu işçilerin ücretlerini çalışmış gibi ödemeye mecburdur. Hiçbir madenci idarenin haberi olmadan ocağında çalışan işçiyi kendi özel işlerinde kullanamaz eğer gerekli ise idareden izin alarak günde 10 kuruş ücret ödemek şartıyla özel işlerinde çalıştırabilirdi (Alpdündar, 1965: 131).

İşçilerin yiyecek ve diğer ihtiyaçları ocak sahibi tarafından karşılanmıştır. Konuya ilişkin maddede ocak sahibinin fiyatlara istediği zaman zam yapamayacağını eğer zam yaparlarsa vurgunculuktan yargılanacağı hükme bağlanmıştır (Varlık, 1981: 201).

İşverenin alacaklıları arasında ücret alacaklarına öncelik verilmiş ve ocak sahibi toplu işçi çıkarımına gidecekse bunun önceden duyurulmasına yönelik hükümlere yer verilmiştir. İşçilerin önemsiz sayılabilecek hastalıklarının tedavilerinin madenlerde bulundurulması gereken bir doktor tarafından yapılmasını eğer ağır hastalık söz konusu ise evlerine gönderilmeleri öngörülmekteydi. Nizamnamede, iş kazalarından söz edilmemekte bunlara karşı önlemler alınması üzerinde durulmamaktaydı. İşçiler yararına kabul edilmiş hükümlerde, bir denetim düzeni olmadığından gerektiğince uygulanamamıştır (Talas, 1992: 40).

Devlet tarafından görevlendirilen memurlarca işçilerin sağlığını olumsuz derecede etkileyecek koku veya benzeri durumlar için önlem almasının gerekliliği belirtilmiştir. Söz konusu yerlerin temizlenmesinin gerektiği eğer bu kirliliğe sebep olan var ise de bu duruma sebep olan kişilerin bir günden üç güne hapis cezasına çarptırılmaları istenmiştir. Bu düzenleme ile dönemin hastalıklarından olan veba, tüberküloz gibi madenlerde çalışan işçilerin yoğun olarak etkilendiği hastalıklar önlenmek istemiştir. Bu düzenlemeyle ilişkili olarak maden sahiplerini işçilerin açıkta kalmaması için oturmaya elverişli koşulların yapılmasını istemiştir. Bu madde ile hedeflenen olumsuz hava koşullarına karşı işçiyi korumak ve işin devamlılığını sağlamaktır (Yüksel, 2017: 172-173).

Dilaver Paşa Nizamnamesi işçiyi korumaktan çok üretimi arttırma amacıyla çıkarılmıştır (Dilik, 1985:93). Nizamnamede yer alan çalışma koşullarına yönelik maddeler uygulanamamış fakat zorunlu çalışma ve işçilere yönelik cezalar ağır bir şekilde uygulanmıştır (Yüksel, 2017: 162).

Dilaver Paşa Nizamnamesi ile diğer yönetmelikler işçi sağlığı, güvenliği ve işçi haklarının korunması açısından oldukça yetersiz kalmıştır. Bu nizamname ve yönetmelikler 1921 tarihli ve 151 sayılı Kanun yürürlüğe girinceye kadar yürürlükte kalmıştır (Amele Birliği, 2023b).

2.3. 1908-1920 Arası Dönem

1865 yılından 1908 yılına kadar Ereğli Kömür Madenleri Bahriye Nezareti tarafından idare edilmiştir (Kara, 2013: 141). 1908 yılından sonra Havzanın idaresi Bahriye Nezaretinden alınıp 4,5 ay gibi kısa süreyle Nafia Nezareti idaresine devredilmiş ve 1909 senesinden itibaren de Ticaret Nezareti idaresine verilmiştir. Bu dönem Balkan Harbi, Umumi Harp ve Mütareke ile geçtiğinden bu siyasi durum Havzanın idaresine

de etki etmiş, Umumi harp döneminde Havza Almanların yönettiği harp kömür merkezi haline getirilmiş ve bir komisyona verilmiştir. Bu dönemde idarede yapılan değişiklikler neticesinde bazı şirketler işçinin ücretinden kesmek suretiyle tedavisini edecek hastane, dispanserler tesis etmişler ve madenlerde işçinin sağlığıyla ilgilenen hekimler bulundurmışlardı. Yine bu dönemde amele barakaları yenilenmiş hatta bazı şirketler tuğladan amele binaları inşa etmişlerdir (Alpdünder, 1965: 132-133).

2.4. 1920'lerin Başında Genel Görünüm: Yeni Türk Devleti'nde Maden İşçilerinin Haklarını Belirlemeye Yönelik İlk Çalışmalar

Havza'da bu döneme kadar insan gücüne dayalı olarak yapılan işletmecilik neticesinde işçiler, hiçbir sosyal hakkı olmadan düşük ücretlerle çalıştırılmıştır. Yaşanan iş kazaları sonucu çoğu işçi yaralanmış, sakat kalmış veya yaşamlarını yitirmiştir. İş kazasında yaralanan veya sakat kalan işçiler hak talep edemezlerdi ve yaşamlarını yitirenler ise kimseleri yoksa ortada kalırlardı. Bu yaşananlar sonucunda havzada huzursuzluklar büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu huzursuzluk yeni Türkiye Devletini de rahatsız etmiştir. Böylelikle Zonguldak Kömür Havzasını düzenlemek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışını (23 Nisan 1920) izleyen Hükümet kurma devresinin ilk aylarında (2 Mayıs 1920) Kuvayi Milliyeciler harekete geçmiştir. Bu süreçte kömürün satışı serbest bırakılarak ocaklarda çalışan işçilerin askerlikleri de ertelenmiştir (Amele Birliği, 2023b).

Ereğli Kömür Havzası'nın idaresi Milli Hükümet'e geçtiğinde henüz ülkemizin bağımsızlığı sağlanamamıştı. Bu koşullara rağmen kömür havzasına yönelik hem işçinin durumunu iyileştirmek hem de kömür üretimini arttırmak amacıyla çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Kara, 2012: 114). Yeni Türk devleti daha kuruluşunun ilk günlerinde işçinin sıkıntılarına önem vermiş ve Kurtuluş Savaşı devam ederken bu alanda ilk adımlar atılmıştır. Çok kötü koşullar altında çalışan yoğun işçi grubunun bulunduğu Ereğli kömür bölgesi için düzenleme çalışmalarına başlamıştır (Dilik, 1985: 94).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Büyük Millet Meclisi'nde çalışma ilişkilerinin düzenlenmesi konusu gündeme gelmiş ve bu konu hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır. İlk görüş; tüm çalışma hayatını düzenlemeye yönelik genel bir kanunun çıkarılması üzerinde durmuş, ikinci görüş ise her iş alanı ve bölgesi için ayrı ayrı hukuki düzenlemeler yapılmasını önermiştir. İkinci görüşün çoğunlukla kabul edilmesinden sonra, Meclis tarafından 28.04.1921 tarihinde dört maddeden oluşan, "114 sayılı Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Olarak Furuhtune Dair Kanun" çıkarılmıştır. Kanun ile Ereğli Kömür Havzası'nda kömür üretiminden elde edilen tozların maden işçilerinin yararına ayrılmasını, bu tozların İşçi İdare Heyeti tarafından İktisat Bakanlığı'nın nezareti altında açık arttırma yoluyla satılmasını ve bedelinin Ziraat Bankası'na yatırılmasını öngörmüştür (Tokol, 2012: 19-20).

114 sayılı yasayla Kurtuluş Savaşının yaşandığı günlerde uzun süre boyunca ihmal edilen işçilere günün şartlarına uygun insani bir hayat sağlamak amacıyla çıkarılmıştır (Yiğiter, 2019: 217-218).

2.4.1. 151 Sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun

TBMM hükümeti, bir yandan savaşlar devam ederken bir yandan da memleketin çeşitli kesimlerinde mahalli ve ekonomik önlemlerin alınmasını gerekli görmüştür. Amele kanunu çıkarılması hususu TBMM reisi Mustafa Kemal Atatürk tarafından meclise getirilmiştir. Kabul edilen bu husus neticesinde zamanın Umuru İktisad Vekili Celal Bayar görevlendirilmiştir (Amele Birliği, 2023b). Umuru İktisadiye Vekili Celal Bey (Bayar), 16 Ağustos 1920 tarihinde Ereğli Maden Müdüriyetine bir telgraf çekerek, TBMM'nin kömür işçisine yönelik kanun hazırladığını ve bunun için işçi-işveren ilişkileri hakkında bilgiler verilmesini istemiştir (Kara, 2012: 116).

10.09.1921 tarihinde "151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun" çıkarılmıştır. Uygulama bölgesi Ereğli Havzası ile sınırlı olan bu kanun, bireysel iş ilişkileri alanında koruyucu hükümlere ve sosyal sigortalara ilgili hükümlere yer vermiştir. Ereğli Kömür Havzası madenlerindeki işçilerin çalışma koşullarını düzenlemeyi amaçlamıştır (Tokol, 2012: 20).

15 maddeden oluşan bu kanun kabul edildiğinde Ereğli Bölgesi Fransızların işgali altındaydı. Kömür havzasındaki maden işçileri yabancı uyruklu maden işletmecilerine ait ocaklarda kötü koşullarda çalışıyorlardı (Özdemir, 1996: 196). 1921 yasası savaşın devam ettiği bir dönemde oluşturulmuştur. Kömür havzasında yabancı şirketlere verilen ayrıcalıkların kaldırılmasına yönelik ilk adımdır (Talas, 1992: 79).

Zonguldak ve Ereğli bölgesine yönelik tüzükte ve Madenler Tüzüğünde maden işçilerinin yaşam koşullarını ve işveren ile karşılıklı haklarını güvence altına alacak bir madde bulunmamaktadır. Söz konusu bu tüzüklerde işçi sağlığı ve sosyal ihtiyaçları karşılama amacına yönelik önlemler öngörülmemiştir. Emeği ile geçimini sürdüren bu işçilerin haklarını güvence altına alma ve insanca yaşayabilmelerini sağlama bu yasanın gerekçesini oluşturmuştur. Böylece o günlerde çalışma şartları açısından korunmaya en çok muhtaç olan kömür işçilerinin çalışma hayatlarının düzeltilmesi amaçlanmıştır (Dilik, 1985: 94). 151 sayılı kanun, Dilaver Paşa Nizamnamesinin eksikliklerini gidermeye yönelik adımlar atmıştır (Yüksel, 2017: 165).

Yasada kömür işçilerinin konut sorunu ele alınmıştır. Kalabalık işçi kitlesinin olduğu bu bölgede yakın illerden gelen işçiler konut sıkıntısı yaşıyorlardı. Yaz aylarında açık havada yatıyorlardı kış aylarında ise etrafı ağaç dalları ve yapraklarından oluşan elverişsiz kulübelerde kalıyorlardı. Bu sağlıksız durumun önlenmesi için işverenler işçi koğuşu yapmakta zorunlu kılınmıştır (Talas, 1992: 82).

Kömür madenlerinde çalışma süresi 8 saattir. Fakat kendi isteğiyle daha fazla çalışmak isteyen işçiye çalıştığı mesai saatleri için iki kat ücret ödeneceği

kararlaştırılmıştır (Özeke, 1944: 532). Maden ocaklarında yeraltına iniş ve çıkışta geçen süreler günlük çalışma süresinden sayılmıştır (Yiğiter, 2019: 218).

Yasa maden işçilerinin zorla çalıştırılması ve angarya suretiyle bir işe yollanmasını yasaklamıştır (Talas, 1992: 84-85). Kömür madeninde çalışma yaşı 18 olarak sınırlandırılmıştır (Dilik, 1985: 95). Kömür madeni ocakları içerisinde 18 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Maden ocaklarında çalışan işçilerin asgari (en az) ücretlerinin devlet, işçi ve işveren temsilcilerinden oluşan üçlü bir komisyon tarafından belirlenmesi öngörülmüştür (Talas, 1992: 83).

Madenciler hasta ve kazaya uğrayan işçileri tedavi ettirmeye ve bunun sağlanması için maden yakınlarında hastane, diplomalı hekim ve eczane buldurması zorunluluğu getirilmiştir (Özeke, 1944: 532).

Türkiye’de ilk sosyal sigorta dayanışmasının temelini atmış, işçinin hastalanması veya kazaya uğraması durumunda tedavisi sağlanmış, kaza sonucu ölen işçinin varislerine, yaralananların sakat kalması halinde kendilerine tazminat verilmesi zorunluluğu getirilmiş, kazaya sebep olan kuruluşlara ağır para cezaları kesilmiştir (Alpdünder, 1965: 133).

Madende çalışan genç işçilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için gece dersleri düzenlenmesi yasa ile işverenin sorumluluğuna verilmiştir. İşverenler ayrıca maden ocaklarında çalıştırdıkları işçilerin kimlik bilgilerinin ve ücretlerinin yazdığı bir defter tutmak ve gerektiğinde yetkililere göstermekle yükümlüdürler. İşveren, işçilere ait olan, çalışırken kullandıkları araç ve gereçlerin zarar görmesi durumunda ve nakil amacıyla kullanılan hayvanları için ödeme yapılması gerektiği belirtilmektedir (Yiğiter, 2019: 219).

151 sayılı yasa zamanın elverişsiz çalışma koşullarına ve işçinin ağır çalışma koşullarını göz önünde bulundurarak gerekli ve mümkün olabilecek önlemlerin alınmasını öngörmüş ve madenlerde yeni bir çalışma düzeninin oluşturulması yönünde ilk adımlar atılmıştır. Hazırlandığı dönemin her açıdan ağır ve kötü koşulları yasanın önemini gözler önüne sermiştir (Talas, 1992: 86).

151 sayılı kanun sosyal güvenlik alanında önemli hükümler getirmiştir. Bu hükümler (Dilik, 1985: 95):

- İşverenler, hastalanan ve kaza yapan işçileri ücretsiz bir şekilde tedavi ettirmeye, maden yakınında hastane açma ve doktor buldurmak zorludurlar. Sağlık kurumlarının ve personelin sayısı ve nerelerde bulunacağı, ortak kurumların giderlerinin madenciler arasında bölüşümü bir tüzükle belirlenmiştir.
- İşverenlerin iş kazası yaşanması durumunda işçiye, kaza ölümle sonuçlanmışsa işçinin ailesine yargı organları tarafından belirlenen tutar miktarında tazminat ödenmesi hükmü getirilmiştir. Kaza işverenin kusuru ile gerçekleşmişse, kanun işverenin para cezasına çarptırılmasına hükmetmiştir.

Yasanın önemli bir bölümü yardımlaşma ve sağlık konularında düzenlemeler içermektedir. Yasanın 4.maddesinde yardımlaşma sandıkları ile ilgili şu genel ilke söz konusudur: “Genel olarak madenciler, kendi özel tüzüğüne göre işçiler tarafından kurulacak ihtiyat ve yardımlaşma sandıklarına her ay içinde çalıştıracakları işçilerin ücretlerinin toplamının yüzde birinden az olmamak üzere parasal yardımda bulunma zorundadır”. Bu sandıklar, üyelerine hastalık, yaşlılık ve iş göremezlik hallerinde yardımda bulunacaklardır. Böylelikle, kömür madenlerinde çalışan işçiler açısından sosyal sigortalara doğru ilk adımların atıldığı görülmektedir. Ayrıca yasada parasal yardımların yanında sağlık yardımlarının da yapılması öngörülmüştür (Talas, 1992: 85).

151 sayılı kanun ile Ereğli kömür bölgesinde işçi ve işveren ilişkileri düzenlenmiş ve emek sermayeye karşı korunmuştur. Kanun zorla çalıştırmayı yasaklamış, en düşük işe alınma yaşı, çalışma süresi, asgari ücretler ve işçi eğitim konularında emek yararına yönelik hükümler getirmiştir. Bu kanunu, kapsamı Zonguldak Ereğli kömür madenlerinde çalışan ve çalıştıranlarla sınırlı ilk iş kanunumuz olarak nitelendirilmektedir (Dilik, 1985: 94-95). Amele Birliği'nin yasal dayanağını oluşturmaktadır (Yekek, 2017: 1316).

Maden işçileri için ihtiyat ve teavün sandıklarının kurulmasını ve bu amaçla bir yönetmelik çıkarılmasının öngörülmüş olması kanunun getirdiği en önemli tedbirlerden biri olarak gösterilmektedir. Bu yönetmelik “Amele Birliği ve İhtiyat ve Teavün Sandıkları Talimatnamesi” adıyla 22.07.1923 tarihinde çıkarılarak, kömür madenlerinde “ihtiyat ve teavün sandıkları” kurulmuştur. Bu sandıklar “Amele Birliği” adıyla birleştirilmiştir (Dilik, 1985: 95).

2.4.2.Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı Talimatnamesi

Maden işçisi, Milli Mücadele yıllarında bile kendisini düşünen milli hükümet yardımıyla ekonomik ve sosyal güvenliklerinin sağlanması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik gelişmeler elde etmiştir. Milli Hükümet 10 Eylül 1921 tarihinde 151 sayılı kanun ile havzada işçi ve işveren ilişkilerini düzenlemek için çıkarmış olduğu yasa sonrasında kurmuş olduğu Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı aracılığı ile bir işçi dayanışması örgütü olan Amele Birliği'ni kurmuştur (Karakök, 2011: 353).

Bu sandıklar Amele Birliği'nin kurulmasıyla kapsam bakımından bölge ve kişilerle sınırlı olsa da böylelikle Türkiye’de ilk sosyal sigorta uygulaması başlamıştır. Çünkü bu birliğin karşılamış olduğu riskler sınırlı olmakla birlikte işverenlerin sağlık tesisleri de göz önüne getirildiğinde bu risklerle sosyal sigortaların karşıladığı riskler arasında büyük benzerlikler gözükmemektedir. Amele Birliği sosyal sigortalar gibi zorunluluk ilkesine dayanmaktaydı. Birlik tarafından sağlanan yardımlar bazı istisnalar bulundurmamakla birlikte işçiler için bir hak teşkil etmekteydi. Birliğin finansmanı da sosyal sigortalarda olduğu gibi asıl olarak işçi ve işverenden düzenli bir şekilde alınan primlerle karşılanmıştır (Dilik, 1985: 96).

3. Amele Birliği'nin Kurulması

Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı, 151 sayılı Kanunu'nun 4. maddesine dayanılarak 22 Temmuz 1923 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından 2608 sayılı "Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandıkları Talimatnamesi" uyarınca kurulmuştur (Yelek, 2017: 1318).

Amele Birliği, Maden Müdürü ve Amele Birliğinin ilk Reisi Esat Bey'in bir nutku ile 1923 yılının aralık ayı içinde açılmıştır. Ülkemizin ilk sosyal yardım kuruluşu olan bu birlik 22 Temmuz 1923 tarihinde Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti) tarafından onaylanan Amele Birliği Talimatnamesi ile fiili olarak hayata geçmiştir (Amele Birliği, 2023b).

3.1. Amele Birliği'nin Sağladığı Yardımlar ve Finansman Kaynakları

Amele Birliği'nden sonra maden işçilerinin ve ailelerinin tedavileri birlik tarafından yaptırılmış ve bazı sosyal yardımlar sağlanmıştır (Alpdündar, 196: 133).

Sandıkların üyelerine sağlayacakları yardımlar Yönetmeliğe göre şunlardı (Dilik, 1985: 96):

- İş kazası ve hastalık halinde yardım yapılması,
- Muhtaç durumda olan işi ailelerine yardım yapılması,
- İşçilerin konut edinme amacıyla kuracakları konut kooperatiflerine kredi sağlanması,
- İşçi veya aile üyelerinin ölümü halinde cenaze masraflarının karşılanmasıdır.

Amele Birliği talimatnamesi ile dokuz tane yardım şekli düzenlenmiştir. İşçilerin daimi ve geçici, evli ve bekâr olmalarına göre farklılık gösteren hastalık yardımları yapılmıştır. Bunun dışında doğum yardımları, son yardım, hastalık sonrası iyileşme sürecinde yapılan yardım ve ölüm yardımlarında ise sadece daimi ve geçici işçi ayrımı yapılmıştır. Ödünç para yardımında, ölen işçilerin ailelerine, kazaya uğrayan işçilere ve uzun süreli hastalığa yakalanan işçilere yapılan yardımlarda ise işçilerin daimi veya geçici olması, evli veya bekâr olması dikkate alınmamıştır. Hastalık yardımında yatarak tedavi gören bekâr işçilere yardım yapılmaktadır. Evli ve çocuk sahibi olan daimi işçilere ücretlerinin yarısı, çocuksuz olanlara ise ücretlerinin üçte biri oranında nakdi yardım yapılmıştır. Nöbet ile çalışan işçilerde ise evli ve çocuk sahibi olanlara ücretlerinin üçte biri ve çocuğu olmayanlara da dörtte biri oranında nakdi yardım yapılmıştır. Tedavilerinin ayakta olması durumunda da yapılan yardımlarda aynı yaklaşım görülmüştür. Nöbetle çalışan işçilere göre daimi işçilere sağlanan bu olanaklar daimi işçiliğin özendirilmeye çalışıldığını göstermektedir (Yelek, 2017: 1321).

Sandıkların finansman kaynağını işçi ve işverenlerin ücret üzerinden eşit oranda ödeyecekleri primler oluşturmaktaydı. Sandığın aynı zamanda bağışlar, işçilerden kesilen ceza ve gündelikler, maden sözleşmesi gereğince bazı madencilerin işçi payı olarak devlete ödemeleri gereken paralar gibi ek finansman kaynakları da bulunmaktaydı (Dilik, 1985: 95).

Birlik bu gelirlerini yaralananlara ve yaralananların ailelerine, hastalara ve hastalananların ailelerine, muhtaç ailelere, aceli ile vefat edenlerin cenazelerinin kaldırılması gibi yardımlarda kullanmıştır (Alpdündar, 1965: 134).

İlk kurulduğu yıllarda Amele Birliği İktisat Vekâlet'ine bağlıydı. Bakanlığın bir birimi olan İş Dairesi'nin 1946 yılında bu bakanlıktan ayrılmasıyla Çalışma Vekâlet'inin kurulmasıyla birlikte Amele Birliği bu bakanlığa bağlanmıştır. 17.11.1974 tarihli Cumhurbaşkanlığı Teskeresi ile Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur. Bununla birlikte Amele Birliği bu Bakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyetini sürdürmüştür. 14.12.1983 yılında Çalışma Bakanlığı ile Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adı altında birleştirilmesi sonucunda bağlı kuruluşu olarak faaliyetini sürdürmeye devam etmektedir (Amele Birliği, 2023b).

4. Amele Birliği'nin Bugünkü Yapısı

Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı idari ve mali açıdan özerk, tüzel kişiliğe sahip Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı bir kuruluştur. Sandığın kuruluş amacı; üyelerine ekonomik ve sosyal yardımlar sağlamaktır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete).

Sandık hizmetlerinin kapsamına alınan işçiler (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.2);Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü (TTK), Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) Genel Müdürlüğü 5. Bölge Müdürlüğü'nün Havza-i Fahmiye sınırları içinde ve bu kurumlara ait işyerlerinde çalışırken herhangi bir nedenle bu kurumların Havza-i Fahmiye dışındaki işyerlerinde görevlendirilen işçileri, Kurumların rödövens ve kiraya vermiş oldukları işyerlerinde çalışan işçileri, Kurumlarda ve kuruma ait işyerlerinde çalışırken işçi kuruluşlarının yönetim organlarında görev almaları nedeniyle çalışmakta oldukları kurum tarafından iş sözleşmeleri askıya alınan işçileri ve kapsamaktadır.

4.1. Sandığın Organları

Danışma Kurulu, Merkez Yönetim Kurulu, Şube Yönetim Kurulları ve Denetleme Kurulu'ndan oluşur.

4.2. Sandığın Gelirleri

Sandığın gelirleri; üyelik aidatları, devlet tarafından yapılacak yardımlar, taşınır ve taşınmaz malların getirdiği gelirler, gerçek ve tüzel kişilerin yapacağı bağışlar ve yardımlar, yatırımlar ile ortaklık ve işletmecilikten elde edilecek gelirler, ölen üyenin kanuni mirasçılarının bulunmaması sonucu Sandığa intikal edecek gelirler ve diğer gelirlerdir (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmî Gazete Md.28).

4.3. Sandığın Yardımları

4.3.1. Geçici İş Göremezlik Yardımı

Geçici iş göremezlik yardımı aşağıda sayılan esaslara göre yapılır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.39):

- Sosyal Güvenlik Kurumu Bakanlığı tarafından yetki verilen hekim ve sağlık kurulları tarafından hastalık sebebiyle dinlenme raporu verilen üyelerle geçici iş göremezliğe uğradığı tespit edilen üyelerden 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 18.maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanamayan ve kurumlarınca da bir ödemede bulunulmayan üyelere bu ödeneye hak kazanacakları güne kadar olan süre için geçici iş göremezlik yardımı yapılır. Ancak ilgililere yapılacak geçici iş göremezlik yardımının süresi aralıklı da olsa altı ayı geçemez.
- Geçici iş göremezlik yardımının miktarı, geçici iş göremezlik süresinin yardım katsayısının, geçici iş göremezlik yardım göstergesi rakamına çarpımı sonucunda bulunan tutar kadardır.
- Süresi bir aya kadar olan geçici iş göremezlik yardımı peşin olarak bir defada başkanlık tarafından ödenir. Ancak sürenin bir aydan fazla olması durumunda geçici iş göremezlik yardımı birer aylık bölümlere ayrılarak ödenir.

4.3.2. Son Yardım

Sandık üyelerinin üyeliklerinin her ne sebeple olursa olsun sona ermesi durumunda son yardım yapılır. Hesaplanacak son yardım sandık üyesinin ölümü halinde, üyenin kanuni mirasçılarına veraset ilamına göre ödenir. Ölüm veya işten çıkarılma sonucunda üyeliği sona erenlerden ikraz yardımlarından dolayı sandığa borcu olanların son yardımlarında üyenin veya mirasçılarının başvurularına bakılmaksızın son yardım hesaplanır ve ikraz borçları düşüldükten sonra alacak kalması halinde bu alacak, üyenin kendisine veya mirasçılarına mirasçılık belgesine göre ödenir. Son yardımını alan üyenin yeniden işe girmesi durumunda, sandıktan aldığı son yardım işe giriş tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kanuni faiziyle birlikte iade edilerek önceki üyelik hakları yeniden kazanılır. Aksi takdirde yeni üye gibi işlem görür (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.41).

4.3.3. Öğrenim Yardımı

Sandığa üye olanlar ile sandık üyeliği bulunurken %80 ve üzerindeki bir oranda maluliyeti sebebiyle iş sözleşmesi sona erdirilenlerin veya üye iken ölenlerin yükseköğrenim gören çocuklarına ve yükseköğrenim gören sandık üyelerine aylık karşılıksız yapılan yardımdır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.42).

4.3.4. Cenaze Defin Yardımı

Sandık üyesi olanların bakmakla yükümlü oldukları aile bireyleri ile anne ve babasının ölümü halinde üyeye, üyenin ölümü halinde veraset ilamında belirtilen hak sahiplerine yapılan yardımdır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.43).

4.3.5. İş Kazası Yardımı

Sandık organlarında görev yapan üyelerle sandık personelinin, sandık işleri ile ilgili görevleri sırasında meydana gelen kaza sonucu çalışamayacak duruma gelmeleri halinde kendilerine, vefat etmeleri halinde veraset ilamında belirtilen hak sahiplerine iş kazası yardımı yapılır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.44).

4.3.6. İkraz Yardımları

Sandık üyelerine istekleri doğrultusunda yönergede belirlenecek esaslar dâhilinde belirlenen miktar ve şartlarda yapılan yardımdır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.45).

4.3.7. Konaklama Yardımı

Sandık misafirhanesinin hizmet alımı ve personel giderleri dışındaki işletme giderlerinin, misafirhane gelirlerinin üzerinde olması durumunda gider fazlası konaklama yardımı olarak Sandık bütçesinden karşılanır (21.03.2000 tarih 23996 sayılı Resmi Gazete Md.46).

4.3.8. Evlilik ve Doğum Yardımı

Sandığa üye olanların üyelikleri devam ederken evlenmeleri halinde bu yardım yapılır. Evliliğini belgelendirme şartı ile bir defaya mahsus olarak yardım yapılır. Sandık üyelerinin yeni doğan her çocuğu için doğum yardımı yapılır. Bu doğumu belgelendirmeleri koşulu ile aynı rakam doğum yardımı olarak ödenir (Amele Birliği, 2023a).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Ereğli Kömür Havzasında çalışma hayatının başladığı zamandan itibaren maden işçileri her haktan yoksun ve kötü koşullarda çalışmışlardır. O dönemlerde çıkarılan düzenlemelerde maden işçisinin çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi amacıyla değil havzada kömür üretimini artırmak amacıyla çıkarılmıştır. 1921 yılına gelindiğinde o dönemde tehlikeli ve zor çalışma koşulları ile korunmaya en çok muhtaç olan maden işçilerinin çalışma koşullarını iyileştirmek için çalışmalara başlanmıştır. Bu gelişmeler ışığında 1921 yılında 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun çıkarılmıştır. Amele Birliği'nin yasal dayanağını oluşturan bu kanunun 4.maddesine dayanılarak 1923 tarihinde Amele Birliği kurulmuştur. İlk sosyal güvenlik kuruluşu olma özelliği ile kurulduğu

dönemde çalışma koşulları ve iş ilişkilerini düzenleyen bu birlik sağladığı yardımlarla günün koşullarında maden işçilerin örgütlenmesinde önemli bir adım olmuştur.

Ülkemizde 1945 yılında ilk sosyal sigorta yasalarının çıkarıldığını dikkate alırsak 1923 yılında faaliyete başlayan Amele Birliği kurulduğu dönem açısından sosyal güvenlik sağlamada öncü bir rol üstlenmiştir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının olmadığı bir dönemde sosyal güvenlik sağlama amacıyla faaliyete başlayan Amele Birliği süreç içerisinde sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamlı bir şekilde oluşup sandık üyelerinin sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya başlamasıyla Amele Birliği'nin faaliyet alanı daralmıştır. Amele Birliği'nin kurulduğu yılların ekonomik ve sosyal koşulları günümüze gelen süreç içerisinde değişmesinden dolayı Amele Birliği de bu koşullar sonucunda mevzuatında değişiklikler yapmıştır. Günümüzde Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı olarak görevine devam etmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere artık amacının sosyal yardım sağlamak olduğu görülmektedir. Üyelerine son yardım, ikraz yardımları evlilik ve doğum yardımı, öğrenim yardımı, cenaze defin yardımı, iş kazası yardımı, geçici iş göremezlik yardımı ve konaklama yardımı sağlamaktadır. Görüldüğü üzere Amele Birliği'nin hem adı hem de kuruluş amacı değişerek bir sosyal yardım kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kaynaklar

Amele Birliği (2023a). Sandığın hizmetleri evlilik ve doğum yardımı. <https://www.csgb.gov.tr/amelebirligi/contents/sandiginhizmetleri/evlilikve/>

(Erişim tarihi:14.10.2023)

Amele Birliği (2023b). Tarihçe. <https://www.csgb.gov.tr/amelebirligi/contents/baskanlik/tarihce/>

(Erişim tarihi:14.10.2023)

Alpdündar, M. (1965). Ereğli kömür işçileri ve sendika faaliyetleri. *Sosyal Siyaset Konferansları* (16),125-146.

Bakioğlu, A. (2015). Değişen Dünya'da değişmeyen işçilik: Zonguldak kömür havzasında maden işçilerinin dünü bugünü. *Zonguldak 2. Kent Sempozyumu*, 127-132.

Dilik, S. (1985). Atatürk döneminde sosyal politika. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 40(01). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001454

Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı Yönetmeliği (2000, 21 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 23996). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2000251.pdf>

Güven, T. (2015). *Zonguldak Kozlu da kömür madenciliği: İşletmecilik ve çalışma hayatı (1848-1921)*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.

Kara, M. (2012). Cumhuriyet Dönemi'nde Ereğli kömür havzası (1920-1940). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 111-137.

Kara, M. (2013). Osmanlı Devleti'nin son döneminde Ereğli kömür havzası (1829-1920). *History Studies*, 5(1), 223-250.

Karakök, T. (2011). Zonguldak kömür havzasında bir yardım sandığı: Amele Birliği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(13), 351-367.

Özdemir, S. (1996). Türkiye'de zorunlu çalışma uygulamaları. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 42, 181-213.

Özeken, A. (1944). Ereğli kömür havzası tarihi üzerinde bir deneme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 9(3-4), 516-563.

Talas, C. (1992). *Türkiye'nin açıklamalı sosyal politika tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tokol, A. (2012). *Türk endüstri ilişkileri sistemi*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.

Varlık, M. B. (1981). Osmanlı İmparatorluğu'nda madenlerde çalışma koşulları üzerine bir derleme/deneme. *Ekonomik Yaklaşım*, 2(4), 191-210.

Hızarcı Beşer, B. & Altıntaş, F. (2024). *A Review of the Pioneering Role of Zonguldak Labor Union in Social Security Institutions and Its Current Situation*. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(1), 15-31. doi:10.47103/bilturk.1409233.

Yelek, M. S. (2017). Öncü bir sosyal güvenlik kurumu olarak Amele Birliği. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 4(13), 1309-1324.

Yiğiter, S. Ç. (2019). Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğinin tarihsel gelişim süreci. *Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar*, 213-226.

Yüksel, B. (2017). Çalışma ilişkilerine yönelik ilk düzenleme: Dilaver Paşa Nizamnamesi ve çalışma hayatına etkileri. *İş ve Hayat*, 3(6), 155-178.